

**Språk
uten tale**
Ask i skolen

NASJONALT KOMPETANSEMILJØ
OM UTVIKLINGSHEMNING

ANS. REDAKTØR:

Karl Elling Ellingsen

REDAKTØR

Kari Klepp

REDAKSJON

Karl Elling Ellingsen

Kim Berge

Cato Brunvand Ellingsen

Eldar Bromstad

LAYOUT OG PRODUKSJON

Klipp og Lim AS, Trondheim

FORSIDEFOTO

Jøran Wærdahl

KONTAKT

Redaksjonen tar i mot tips på

TEL. 73 55 93 86

E-POST naku@hist.no

www.naku.no

Utvikling kommer ut med fire utgaver i året og abonnement er gratis ved henvendelse til NAKU. Redaksjonen forbeholder seg retten til å korte ned bidrag.

- s. 3 **PÅ JOBB:**
Sommertid
- s. 4 **NYTT OG NYTTIG**
- s. 5 **REPORTASJE:**
Ut med språket
- s. 10 **LÆR MER:**
ASK
- s. 11 **REPORTASJE:**
Når barn faller utenfor
- s. 14 **KRONIKK:**
Skole i fokus
- s. 15 **SI DIN MENING**

“ Intet sett, intet hørt

Leder

Karl Elling Ellingsen
Daglig leder NAKU

Første nummer av magasinet Utvikling kom i 2007, og vi har gitt ut tretten nummer basert på samme layout fram til dette fjortende nummeret.

I dette nye designet har vi ønsket å knytte magasinet og hjemmesiden vår tettere sammen, og søker å skape grunnlag for en dialog mellom leserne og oss. Målet med magasinet er å gi noen faglige innspill som i seg selv kan være nyttige, og som i tillegg kan lede til videre lesing på vår hjemmeside eller søking i andre kilder. Vi ønsker at du som leser

yrtrer deg om saker som opptar deg, og kommenterer det vi skriver om eller det vi slett ikke skriver om.

Vi har knyttet til oss journalist Kari Klepp og firmaet Klipp og Lim som besitter fagkompetanse på dette feltet. Vi regner med at vi vil utvikle designet gjennom året, før den enedelige malen er på plass. Vi er særlig spent på om de faglige bidragene trer tydelige fram.

«Vi ønsker at du som leser yrtrer deg om saker som opptar deg»

I denne utgaven har vi særlig fokus på barn, på undervisning og spesialpedagogikk. I det siste året har det gått to serier om skole og undervisning på TV. Her har vi blitt oppmerksomme på betydningen av læringsstiler, og viktigheten av at hver elev får undervisning som treffer og fenger. Dette er minst like viktig for elever med lærevansker eller kognitiv funksjonsnedsettelse. I reportasjen fra Skatval presenteres vi for noen praktiske eksempler. I et annet oppslag utfordres rådende integrerings-

politikk når lederen av rådet for funksjonshemmede i Åmot kommune spør om det er riktig å inkludere for enhver pris. Vi vet at mange lykkes med inkludering i skolen, men også at det ikke fungerer like godt alle steder. Vi vil bestrebe oss på å legge ut eksempler på vellykket inkludering, og ønsker innspill fra våre lesere.

Utvikling

Bladet Utvikling gis ut av Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning (NAKU). NAKU er opprettet av Helsedirektoratet. NAKU skal bygge broer mellom fagmiljøer og tjenesteytere i kommunene, slik at vi sammen kan jobbe for å bedre levekårene

for mennesker med utviklingshemning. NAKU er opprettet som en selvstendig enhet ved Høskolen i Sør-Trøndelag (HiST). På www.naku.no finner du vår kunnskapsbank.

Sommertid

Det er ferietid, utetid og vikartid. Utvikling har spurt ansatte ved bofellesskapet Borgarveien 9 i Fredrikstad hva de fyller sommerdagene med.

TEKST: Redaksjonen

I Borgarveien 9 bor det fem brukere i fem leiligheter.

På jobb

FREDRIK BACKSTRØM,
HELSEFAGARBEIDER

Hva gleder du deg til i sommer?

– Det er å få være ute sammen med brukerne, dra på stranda og generelt gjøre mer friluftaktiviteter.

Hvordan skiller sommeren seg fra vinteren for beboerne?

– Det er mange flere valgmuligheter til aktiviteter de kan gjøre og være med på.

Hvilke aktiviteter legger dere opp til?

– Vi drar på stranda der vi bader og griller. Vi drar også på utekonserter og fotballkamper.

Hva er utfordringene med å tilrettelegge sommerdagene?

– Vi møter utfordringene der og da. Det er ikke alltid lett å planlegge og da må man bare ta tingene når de kommer og løse de på best mulig måte.

LARS JENSEN,
VERNEPLEIER

Hvilke aktiviteter legger dere opp til?

– Vi griller, spiller fotball, frisbee, drar på stranda, tivoli, konserter og det årlige mc-treffet hvor brukerne får være med å sitte på motorsykel eller i sidevogn.

Hva er utfordringene med å tilrettelegge sommerdagene?

– Det kan hende vi ikke får gjort det vi hadde planlagt på grunn av underbemanning, vikarer som ikke er så godt kjent med rutinene eller at vi mangler transport. Vi vet heller ikke alltid når familien vil ta med seg brukerne hjem. Da må vi kanskje endre planene. Men det går som regel greit, vi må bare tenke nytt og være kreative.

Har du noen sommertips til leserne?

– Kom dere ut i naturen, på stranda. Få masse frisk luft og energi før høsten og vinteren er her igjen.

LISA MUNKEBOE,
VERNEPLEIESTUDENT

Hva gleder du deg til i sommer?

– At vi kan være mer ute. Både brukere og ansatte blir mer sosiale da.

Hvilke aktiviteter legger dere opp til?

– Vi tar med oss engangsgriller og drar på stranda. Vi går lange turer, sparker fotball, spiller dart og finner på mange andre uteleker.

Hva gjør dere på regnværsdager?

– Det blir mer innekos på disse dagene. Kanskje vi baker, brukerne ser tv og lytter til musikk. Vi har dessuten en stor bil som blir mye brukt når det regner.

Har dere noe feriested dere kan ta med brukerne til?

– Ja, vi har et hus ved havet som vi leier av kommunen en uke i året. Da flytter vi hele arbeidsplassen dit og jobber vanlig turnus derfra.

Foto: Istockfoto

Flere vil bli som deg!

Stadig flere søker på sosialarbeiderutdanningene. Det var i mai tre søkere per plass – en oppgang på 7,8 prosent. Vernepleierutdanningen har den største økningen med tolv prosent flere søkere i år enn i fjor. Dette viser tall fra Samordnet opptak.

- ! Kurs: Kommunikasjon med uvanlige barn. 16. september på Hotel Britannia, Trondheim. Se sorkurs.no
- ! Autismekonferanse på Soria Moria Hotell og Konferansesenter i Oslo 30. og 31. august. Se autismeenheten.no for program og påmelding.

Snart skolestart

Sommer betyr sommerfugler i magen for alle som skal begynne på skolen til høsten. Ekstra spennende kan det være for foreldre og andre omsorgspersoner til barn med spesielle lærebehov. I dokumentarfilmen «Se hva jeg kan» fortelles historien om ei jente med multifunksjonshemninger og hennes skolehverdag. I filmen «Skoleveien» får vi følge en familie som har et barn med utviklingshemninger og deres forbedelse skolestart. Begge filmene kan bestilles på www.statped.no.

Foto: Istockfoto

Forlik i Sandnes

Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) stevnet i vinter Sandens kommune for samlokaliseringen av tolv personer med utviklingshemning og tolv personer med psykiske vansker i Vatnekrossen boliger. NFU mener botilbudet strider med ansvarsreformens målsetting om å avvikle institusjonsomsorgen. Rettssaken endte med forlik i Stavanger tingrett 5. mai og boligene skal evalueres med ekstern ekspertise. NFU tolker forliket som en seier.

– Hadde dette gått til doms, ville det trolig ikke ført til såpass konkrete tiltak, sier NFUs Steinar Bjugn til Fontene. Les mer om samlokalisering av boliger under Si din mening s. 15.

Veiledning til bedre bolighverdag

I samarbeid med Nardo Bofellesskap og Torshov kompetansesenter gir NAKU denne sommeren ut en veileder til utvikling og bruk av «Deltagelses- og opplevesplaner» for voksne med omfattende funksjonsnedsettelse. Planene kan være virkemidler for kvalitetsutvikling og -sikring i boliger og gi nærpersoner økt forståelse av hva som skal til for å skape et godt innhold i hverdagen. Planen setter fokus på muligheten for deltagelse og tilgang på interessante opplevelser. Se naku.no.

Designpris til rullestol

Den norske hjelpemiddelprodusenten Krabat har mottatt Merket for god design av Norsk Designråd. Prisen gis til barnerullestolen Krabat Sheriff (bildet). Juryens begrunnelse er at produktet er funksjonelt samtidig som uttrykket er dynamisk og tøft. Designrådet mener også at det sporty formspråket er attraktivt for barn og at hjelpemiddelet bidrar til å avstigmatisere rullestolbruk.

SAMSPILL: Aksel (t.v) peker og Magnus prater ved bruk av grafiske symboler.

Ut med språket

REPORTASJE Sverre, Aksel og Mats mangler talespråk. Likevel har de sitt å si under klassens årlige aktivitetsdag i skogen. Alternativ og supplerende kommunikasjon gjør at alle elever ved Skatval skole kan lese, lære og leke sammen.

MATTE: Lærer Marit Notvik Berg har tatt med ting som Aksel kan telle med på turen.

ASK

Personer som mangler et funksjonelt talespråk, kan bruke Alternativ og/eller supplerende kommunikasjon (ASK). Det er uttrykksformer som erstatter eller støtter talespråket. Eksempler på ASK er bruk av håndtegn, fotografi og grafiske symboler. På Skatval barne- skole brukes ASK og talespråk i samme klasserom for å inkludere alle elever faglig og sosialt.

TEKST: Kari Klepp FOTO: Jøran Wærdaht

OK, HVA TROR du dette er? Du skal fram til et dyr. Det er...hm...lite? Magnus (10) tolker og leser høyt symbolene for «dyr» og «lite» på kortet til skolekamerat Sverre (12).

Det er aktivitetsdag for elevene ved Skatval skole i Nord-Trøndelag og klasserommet er tatt med ut i marka. Gruppa til Magnus og Sverre har kommet til en av de siste postene der temaet er skogdyr. Mens de andre diskuterer om det er rådyr eller reinsdyr som er svaret på den første oppgaven, samarbeider de to guttene om å sette sammen riktig tegning og symbol på ei tavle.

– Den har store tenner og ører? Hinter Magnus videre.

Sverres blikk leter noen sekunder rundt på tavla. Til slutt peker han på en hare-illustrasjon og kameraten klapper ham rosende på skuldra.

For å kunne holde en toveis samtale,

bruker de symbolspråket bliss når de snakker sammen. Dette er et av de grafiske tegnsystemene som brukes daglig i klasserom og friminutt på Skatval. Fordi barneskolen har tre elever uten talespråk, tar både barn og voksne i bruk alternative eller supplerende kommunikasjonsformer (ASK) for å skape et inkluderende læringsmiljø. Metodene og filosofien skolen har praktisert, gis nå ut i bokform.

Tegn til tale

– Det er feil å si at disse tre elevene ikke har språk. Det de mangler er talespråk, presiserer spesialpedagog Marit Notvik Berg ved Skatval skole. Hun er en av dem som deler sin kunnskap i boka «Trenger vi å snakke for å lære på skolen?» som gis ut av Trøndelag kompetansesenter med støtte fra Utdanningsdirektoratet. Fordi ASK-læremidler ikke har vært tilgjengelig, har lærerne ved Skatval skole de siste årene selv produsert

*Språk
og spill
i skogen*

UNNA VEI: Aksel sikksakker seg gjennom løypa, mens Mats og Runar (t.h) passer på presisjonen.

undervisningsmateriell for elevene Aksel (11), Mats (13) og Sverre (12). Mye av dette brukes nå som eksempler på pedagogisk praksis i boka som kommer med tilhørende film og CD.

– Da Mats begynte på skolen for sju år siden, fikk jeg for første gang ansvar for en elev uten verbalt språk. Vi begynte da å jobbe med tegn til tale. Året etter begynte Sverre som allerede hadde lært bliss i barnehagen. Det språket er så spesielt at vi som lærere trengte hjelp til å jobbe mer systematisk med undervisningen og søkte bistand fra Trøndelag kompetansesenter, forteller Notvik Berg.

Fredssymboler

Notvik Berg og kollegene har etter hvert fått mye kursing i bruk av ASK.

– Det har vært utrolig interessant å lære, sier Vigdis Minde Lillebo. Hun er assistentlærer for Sverre som bruker det grafiske tegnsystemet bliss.

– Det er et rikt språk og krever at personen har tilstrekkelig evne til å tolke tegnene. Personen må for eksempel skjønne at dette betyr munn, sier hun og peker på en bøyd strek på ei tavle som er bygd opp som et stort periodisk system.

Bliss-systemet ble opprinnelig utviklet av Charles K. Bliss etter andre verdenskrig. Det ble konstruert som et fredsskapende språk på tvers av nasjoner. Isteden har symbolene åpnet kommunikasjonsmulighetene for mange mennesker som mangler talespråk. For Sverre har undervisningen foregått på stasjonær PC og papir. Snart får han en bærbar talemaskin.

– Vi prøvde en slik her forleden. Sverre trykket på skjermen og maskinen sa: «Kan du hente et skjerf?» Da jeg hentet det sa han «tusen takk». Det var utrolig gøy å kunne snakke sammen slik! Sier Minde Lillebo entusiastisk. All undervisning skjer i klasserommet sammen med

de andre elevene. Det er ikke noe krav at de andre barna skal lære seg ASK-språkene, men mange av Sverres klassekamerater synes det er artig å tolke symbolene. Jeg tror dette er et språk mange barn kan ha glede av.

Snakke sammen

Det er Jørn Østvik og Hanne Almås enige i. De har sammen skrevet boka om Skatval for å vise gode eksempler på hvordan pedagogisk praksis for elever uten funksjonelt talespråk kan gjøres i samspill med andre elever i en inkluderende skole.

– Det er viktig at alternative og supplerende kommunikasjonsformer som bliss utvikles i det naturlige skolemiljøet sammen med resten av klassen. Først da kan eleven få gode kommunikasjonspartnere, sier Østvik og forklarer:

– Tenk på et barn som lærer talespråk. I starten hører de bare lyder som ikke

TURTAVLE: Ark med språksymboler er med når Mats (13) er på skogtur.

gir mening. Men etter hvert utvikler de evnen til å bryte lydene ned til ord. Det er fordi barnet hører språket daglig. Personer med alternative uttrykksformer som bliss og PCS, har ikke naturlig et slikt språkmiljø rundt seg. Det kan skape en funksjonshemmende barriere for personen. Almås legger til at mange elever uten talespråk faller utenfor klassen når de kommer på ungdomskolen og videregående:

- Det er viktig for sosialiseringssprosessen at barn og unge kan utvikle språket sitt sammen med jevnaldrende og ikke bare har voksne samtalepartnere.

Språk må spres

I norske fagmiljøer forkortes alternativ og supplerende kommunikasjon til ASK. Alternativ kommunikasjon kan brukes av personer som trenger et uttrykksmiddel for å erstatte tale. Andre har behov for å supplere eksisterende tale som er svak,

mens andre personer trenger en støtte som kan hjelpe dem å forstå tale. Ifølge Statped viser estimater at 0,5 prosent av alle barn med utviklingsmessige skader ervervet under svangerskap eller under fødsel har behov for ASK-språk. Dette tilsvarer rundt 6 500 personer i Norge. Nye tall fra CP-registeret viser dessuten at 37 prosent av personer med cerebral parese trenger ASK. I tillegg kan alternativ og supplerende kommunikasjon brukes av personer med autisme og Downs syndrom.

- Mange tror at mennesker som ikke kan uttrykke seg gjennom tale mangler språk. Men det er viktig å se mulighetene og finne andre måter å kommunisere på, sier Østvik. Han håper at ASK-opplæring etter hvert vil gis til foreldre og andre nærpersoner slik at de kan utvikle ordforrådet sammen med barnet. Han tror også yrkesgrupper utenfor skoleverket kan ha nytte av slike språkformer.

- I bofellesskap vil det for eksempel alltid være behov for spontankommunikasjon. Her kan alternative og supplerende språk skape et godt samspill

Ingen sinke

- Det er morsomt å kjøre trax, sier Sverres klassekamerat Mats (12).

På en av postene i skogsløypa har elevene fått prøve de elektriske rullestolene til Sverre og Aksel. Det tutes og råkjøres gjennom oppmerkede baner

- Før trodde jeg det var mye verre å ha et handikapp, men nå tenker jeg at det ikke er så farlig. Det er bare enkelte ting noen ikke kan være med på, sier Mats.

Lærer Marit Notvik Berg berømmer skolens elever for at de tar så godt vare på hverandre.

- Når vi er på aktivitetsdager som dette, kan det selvsagt komme kommentarer om at det sinker gruppa når trenger mer tid. Da er det viktig å ta barna på

FORFATTERE: Jørn Østvik og Hanne Almås har skrevet bok om ASK-praksis på Skatval barneskole.

ASK I NORGE

Noen personer har behov for alternative kommunikasjonsformer som helt erstatter talen (alternativ kommunikasjon). Andre har behov for supplerende kommunikasjonsformer som kan støtte eksisterende svak tale (supplerende kommunikasjon).

De mest brukte grafiske tegnsystemene i Norge er foto, Pictogram, PCS, WLS, Symbolstix og Bliss.

Språkene kommuniseres gjennom enkle læremidler som illustrasjoner på papir til tekniske hjelpemidler som talemaskiner.

Det finnes ikke eksakte tall over hvor mange som har behov for ASK-språk i Norge, men det kan blant annet være aktuelt for personer med cerebral parese, autisme, Downs syndrom, hjerneslag og locked in-syndrom.

(Se mer informasjon om ASK på neste side)

alvor og forklare hvorfor ting er som det er. De godtar at ting må gjøres annerledes når de får tenkt seg om. Notvik Berg tror ikke klassen beveger seg saktere framover selv om noen av elevene trenger spesiell tilrettelegging.

– Min erfaring er at slike klasser utmerker seg i å få flinke og omsorgsfulle elever. De får med seg en lærdom om at verden ikke er like enkel for alle sammen.

Kan bli underytere

– Verdiforankringen til skolen er viktig. Skatval skole har tenkt veldig konstruktivt rundt inkludering. Her er annerledeshet verdsatt og tatt inn som en naturlig del av hverdagen. Dessverre ser vi at ikke alle skoler klarer å løse slike utfordringer i praksis, sier Jørn Østvik.

Han sier det ofte er tilfeldig hvor godt undervisningen tilrettelegges for barn uten funksjonelt talespråk og frykter at

dette kan skape underytere.

– Både faglig, men også i de dannelsesprosesser i det levde livet for øvrig. Uten en egnet uttrykksform, får du reduserte muligheter til å utvikle deg som menneske. Lovverket i dag sikrer ikke godt nok at disse barna får undervisning på sitt språk. FN-konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter, som Norge skal ratifisere, definerer språk bredere enn norske lovverk hittil har tatt høyde for.

Nå håper Østvik at metodene som er brukt på Skatval skole kan komme flere til nytte.

– Vi ønsker å spre informasjon og vise praksis som kan bevisstgjøre andre det ansvaret en har og de mulighetene som ligger huse elevene. Ved å kunne uttrykke oss om fortid, framtid og fortelle om hvem vi er, kan vi utvikle oss og skape gode relasjoner til andre. Språk er mer enn tale. ■

NY BOK

I «Trenger vi å snakke for å lære på skolen?» viser Trøndelag kompetansesenter hvordan Skatval barneskole har tilrettelagt fagene for sine tre elever uten talespråk. Med boka følger film og læremidler som andre kan benytte i undervisning. Se statped.no/trondelag for bestilling.

Lær mer!

Barn og ungdoms rettigheter

På www.naku.no har Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning samlet en rekke artikler om oppvekst og utdanning. Her finner du blant annet informasjon om rettigheter og lovverk som gjelder for barn og unge. NAKU informerer også om aktuelle kurs og konferanser innenfor ASK-feltet.

Illustrasjonsfoto: NAKU

Nytt hefte fra Statped

Støttmateriell for god praksis, heter et nytt hefte fra Statped. Det gir eksempler på hvordan kommunikasjonshefter og aktivitetsbeskrivelser kan se ut. Målgruppen er faglige team i boliger, dagsentra, barnehager, skoler og sykehjem. Heftet er skrevet av Espen Ursin og Knut Slåtta og utgis av Torshov kompetansesenter. Det kan fritt lastes ned eller bestilles i papirutgave sammen med en CD som inneholder eksempler på støttmateriell (kr 200,-) på e-post torshov@statped.no.

ASK-studier

Høgskolen i Vestfold tilbyr en fagmodul i Alternativ og supplerende kommunikasjon. Studiet er tverrfaglig og målgruppa er lærere, logopeder, ergoterapeuter, fysioterapeuter, spesialpedagoger, miljøterapeuter, assistenter i barnehage og skole, psykologer og hjelpemiddelkonsulenter. Studiet kan også være interessant for foreldre. Studiet går over ett semester og er nettbasert. Her lærer studentene ASK-metoder og hvordan de kan tilrettelegge miljøet rundt bruker slik at det fremmer kommunikasjon.

Foto: Istockfoto.com

Et loft full av ASK

På nettstedet www.ask-loftet.no har Trøndelag kompetansesenter lagt ut en rekke ressurser om alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) hos mennesker som helt eller delvis mangler tale. Her finner du oversikt over kurs, litteratur, aktuelle hjelpemidler og eksempler på læremidler.

ASKs interesseorganisasjon

ASKs interesseorganisasjon ISAAC (International Society for Augmentative and Alternative Communication) er en internasjonal organisasjon for alle som bruker og legger til rette for alternativ og supplerende kommunikasjon. På nettsiden www.isaac.no finner du nyheter innenfor ASK-området, fagstoff og lenker til nyttige ressurser. ISAAC gir også ut medlemsbladet Dialog to ganger i året. Organisasjonen organiserer fagdager og sosiale aktiviteter.

*Inkludering
eller
isolering?*

UTENFOR: Fører inkludering i skolen i praksis til isolering? Foto: Jøran Wærdahl

Når barn faller utenfor

REPORTASJE Skal vi ha inkludering for en hver pris? Undrer leder i Rådet for funksjonshemmede i Åmot kommune, Berit Westad Mikkelsen. Hun er ikke imponert over hvordan idealet fungerer i praksis når barn med utviklingshemning vokser opp.

Foto:Istockfoto

TEKST: Marit Bendz

Hvorfor er mange negative til egne grupper for unge med funksjonshemninger? Spør Berit Westad Mikkelsen. Hun føler at det nesten er litt farlig å stille dette spørsmålet etter HVPU-reformen.

– Gjennom mange års arbeid i barnehage og skole har jeg sett hvor ensomme mange blir. Særlig på skolen. Det er bedre i barnehagen. I friminuttene står de ofte alene hele tiden. Disse barna er isolerte i det samfunnet de skulle være en del av. Det går ikke an! Sier en engasjert Mikkelsen, og legger til:

– På fritiden er det likedan, inkluderingen slutter i det skoledagen er over.

Aktivitet viktigst

– Barn kan ha mye glede av hverandre innenfor kulturskolen. Det finnes mange gode eksempel på inkludering i teater og musikk, sier Helge Gudmundsen. Han er leder for Flatås Lions i Trondheim – et fotballag for personer med ulike funksjonshemninger.

– Spillerne på laget mitt føler seg ikke isolerte, verken som gruppe eller enkelt-individer. De blomstrer og får tro på seg selv. Men både lagsport og individuell idrett kan være vanskelig, innrømmer han.

Koordinator i Kulturenheten tilrettelagt fritid for barn og unge i Trondheim, Toril Aasdal, kartlegger interesser og behov for tilrettelegging som skjer i møte med barn og ungdom.

– Vi har størst fokus på selve aktiviteten. Dersom de gjerne ønsker å delta i idrettslag tar vi kontakt med det laget som kan tilby den sportsgrenen de ønsker. Er det aktiviteter som ikke finnes eller som ikke er godt nok tilrettelagt, og hvor flere er interessert i det samme, kan vi opprette en liten aktivitetsgruppe. Andre barn ønsker å gjøre ulike aktiviteter fra gang til gang, mens mange har behov for sosial trening sammen med jevnaldrende. Ved slike ønsker setter vi sammen små grupper med barn i samme alder, med like interesser og noenlunde likt funksjonsnivå, forteller hun.

Dyrekjøpt inkludering

Siri Sævarang i Åmot kommune har snakket med andre foreldre som har barn på «tilpasset skole». Av og til tenker hun at prisen for arbeidet med inkludering kanskje er for høy. Hvem skal de inkluderes for egentlig? Spør hun.

– Sønnen vår Balder har deltatt på idrettsstevnet Vi vil-lekene to år på rad, og vi observerte ungene sammen med likesinnede. Da er de seg selv! Det er en fryd å se hvordan de koser seg blant likemenn. De knytter vennskap og flørter slik de andre ungene mine gjorde på samme alder.

Sævarang forteller at det skjedde noe med Balder i løpet av Vi vil-lekene. Han fikk sin egen fotballtrøye, sitt eget fotballag og en sterk opplevelse av å høre til, akkurat slik de eldre søsknene, som har vært aktive fotballspillere, har hatt. Moren har også vært inne på tanken om at det skulle vært flere med funksjonshemning i kommunen.

– Det er en stor fordel at alle kjenner alle, men kompetansen er lav, det er på et vis ikke noe miljø for dem. Eg har også

Foto: Istockfoto

erfart at unge med lett utviklingshemning skli unna, fordi det ikke vises så godt på dem at de er annerledes.

En sliten klovn

Elleveåringen Balder har Downs syndrom, og begynner å legge merke til at han er annerledes enn de andre ungene nå. Mamma Sævarang vet ikke om han vil forsette å spille sammen med aspirantkorpset, der han nylig har begynt.

– Jeg aner ikke hvordan det vil fungere i det lange løp. Balder blir fort sliten av å være i en gruppe med funksjonsfriske, der ting ikke skjer på hans premisser.

Inkludering kan være både og. Det er lett for at de blir ensomme, både i mengden og alene. Mens eldre søsken stadig blir kjørt til ulike aktiviteter, har Balder alt for ofte blitt sittende hjemme uten å gjøre noe.

– En stund var han med på et fotballag, men det koster mye å delta på andres premisser, sier Sævarang.

Balder er yngst av fire søsken. På skolen har han fått en klovnerolle – han liker å tøffe seg for de andre guttene i

klassen. Denne rollen er det vanskelig å bryte ut av. Men kanskje hadde han havnet i ei slik klovnerolle om han hadde vært frisk også, at det er en del av personligheten hans, det får foreldrene aldri vite.

En naturlig del

– Mennesker med utviklingshemning må være synlige i storsamfunnet, mener Britt Farestveit, koordinator for funksjonshemmede i Åmot kommune.

– Det er så viktig at barn og unge blir vant med at andre kan være annerledes. Farestveit har lagt merke til at sønnen, som gikk på SFO sammen med en gutt med Downs syndrom, aldri tenkte over at denne gutten var annerledes enn de andre ungene. Da hun var med sønnen sin på teater og så Kardemommeby, der Kamomilla ble spilt av ei jente med Downs syndrom, var dette helt naturlig for ham.

– Det kan godt hende at foreldre i dag kjenner på en del utfordringer og følelser overfor sine egne barn med utviklingshemning, som jevnaldrende av barna

slett ikke tenker på. Det er vi voksne som må jobbe med å endre våre holdninger, tror Farestveit. Hun opplever av og til at foreldre lærer seg ulike strategier i kommunikasjon med hjelpeapparatet. Noen har en tendens til å tenke ting vanskeligere enn de trenger å være, de ser bare hjelpebehovene og ikke mulighetene.

– Men jeg forstår selvfølgelig at mange foreldre sliter, de har en tøff hverdag. Løsrivingsprosessen til unge med utviklingshemning er mer krevende for disse foreldrene enn til andre unger. De er mer sårbare. Mange vil trenge mer eller mindre bistand resten av livet. De blir aldri «voksne». ■

HVA SYNES DU?

Virker inkludering av barn og unge med utviklingshemning i skole og fritid mot sin hensikt?

Skriv din mening til naku@hist.no.

Fungerer den inkluderende skolen?

Skolen er barns viktigste møteplass. Alle har et grunnleggende behov for å kunne oppleve seg selv som en del av et fellesskap, og dette gir også gode rammer for læring. Hvordan er så situasjonen til barn med utviklingshemning? Spør NAKU-rådgiver Eldar Bromstad.

Kronikk

Eldar Bromstad,
rådgiver, NAKU

Det finnes mange eksempler på at ting fungerer godt i skolen, både når det gjelder faglig utbytte og sosial deltakelse for elever med utviklingshemning. Men i et mer helhetlig bilde er situasjonen dessverre ikke så positivt. Det er behov for mer forskning på området, men ut fra det vi vet, er det en del forhold som gir grunn til bekymring.

Vi opplever en økende grad av segregering, der mye av undervisningen av elever med utviklingshemning foregår i små klasser utenfor det ordinære gruppe- eller skolesystemet og delvis utføres av assistenter uten formell utdanning. Man kan kanskje spørre seg om vi her kan snakke om et system som lever sitt eget liv på siden av skolens øvrige virksomhet. Da blir det skrinne kår for inkluderingen.

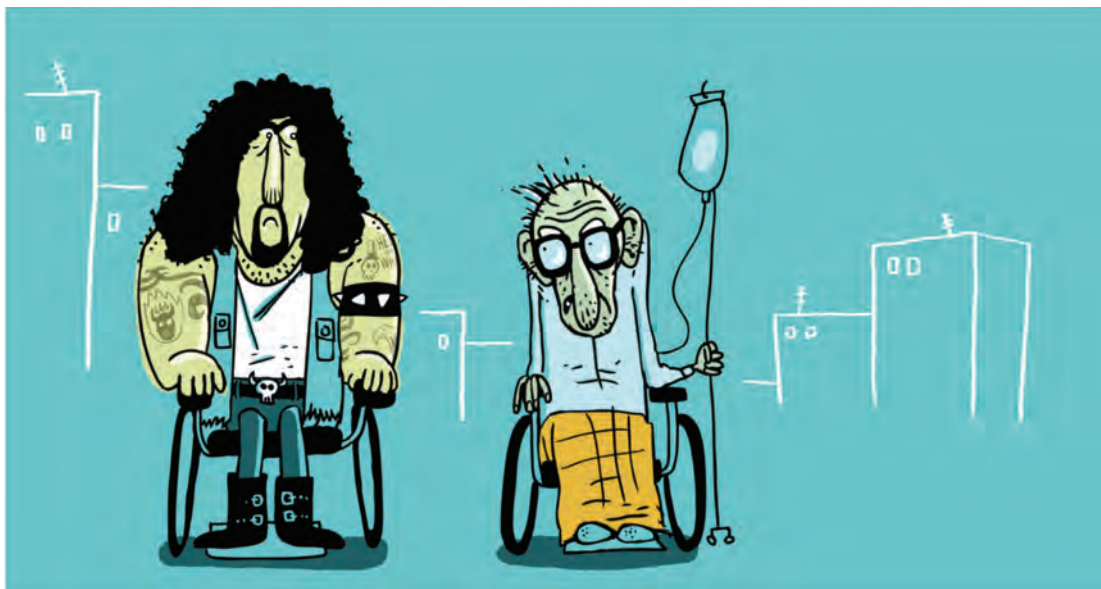
Hva er så årsakene til dette? Har vi en mangelfull og for dårlig lovgivning? Nei, sier fagpersoner på feltet. Det er ikke lovverket som er problemet, men hvordan det etterleves.

Dette bekreftes i resultatene fra flere runder med tilsyn utført av fylkesmennene i regi av Utdanningsdirektoratet. Budskapet er klart: «Lovgivningens effekt som politisk styringsvirkemiddel i utdanningssektoren avhenger av etterlevelse. Skoleeierne har et ubetinget ansvar for regelverksetterlevelse. Det er ikke en lokaldemokratisk frihet å operere med andre standarder enn de Stortinget har bestemt skal gjelde for norsk skole.»

Skolen sosialiserer

Det handler mye om ressurser. Både økonomisk, og ikke minst når det gjelder kompetanse. Et poeng i den forbindelse, er hvordan man sikrer at kompetansen følger eleven. Det handler om overganger, noe vi vet er kritiske faktorer i forhold til skoletilbudet for barn med utviklingshemning. Det er for eksempel ingen selvfølge at den kompetansen man har bygd opp i barnehagen overføres til skolen. Her er det positivt at Midtlyngutvalget foreslår å hjemle ordningen med individuell plan også i barnehage-loven og opplæringsloven. I tillegg til å se de ulike livsarenaene i en sammenheng, er jo hovedhensikten med en individuell plan at den skal ivareta behovet for kontinuitet.

Det mangler generelt ikke på gode intensjoner, men det er nok dessverre en betydelig avstand mellom ideal og realiteter i forhold til den inkluderende skolen for barn og unge med utviklingshemning. Det er store variasjoner mellom kommuner og mellom skoler innad i den enkelte kommune. Forskning viser at elever med utviklingshemning som deltar i undervisningsopplegg og skoletimer sammen med de andre elevene, også deltar mer sosialt. Inkludering betyr at skolen skal tilpasse seg eleven - ikke omvendt! ■

Illustrasjon: Lars Hegdal

En stille «gettoisering»

Si din mening!

INNSENDT AV:
Siv Elin Mellum,
Gjøvik.

Har du kommentarer
til artikler i bladet eller
andre tema?

Send inn din mening til
naku@hist.no

Forrige nummer av bladet Utvikling tar for seg boligpolitikken for mennesker med utviklingshemning— et viktig område å sette søkelys på! I det stille foregår en «gettoisering» av mennesker som trenger omsorgstjenester i kommunene - og vi trenger å rope et høyt varsku før det er for sent. Ellers er vi om noen år tilbake til institusjonspregede miljøer som før ansvarsreformen.

Jeg har selv vært aktiv i lokalpolitikken og leder av Rådet for funksjonshemmede i Gjøvik kommune forrige periode— og har tatt initiativ til mange debatter rundt både bolig, avlastning og dagsenter for utviklingshemmede og andre med funksjonsnedsettelse. Noe av det mange er sterkt i mot er større samlokaliserte enheter og boliganlegg for omsorgsmottakere. I Gjøvik kommunes omsorgsplan fram mot 2025 er en hel blokk foreslått som leiligheter for utviklingshemmede og «andre funksjonshemmede». Kommunen ser fortsatt ut til å tro at dette er en ensartet gruppe mennesker med det samme behovet. Tenk om alle mennesker med for eksempel ett bein måtte bo sammen fordi de da ble sett på som «like»! I dag rommer blokken to etasjer med omsorgsboliger for eldre, en etasje med psykisk syke og en etasje med utviklingshemmede. Hvordan man greier å bortforklare at dette er et institusjonsliknende boligkompleks, forstår jeg ikke. Jeg mener det strider mot all god utvikling. Kommuner som fremdeles ikke tar ansvarsreformen

«Kommuner som fremdeles ikke tar ansvarsreformen på alvor bør straffes»

på alvor bør straffes, for bevisst å unnlate å oppfylle regjeringens intensjoner.

Det viktigste poenget er at den enkelte som trenger hjelp må ha en valgmulighet. Omsorgstrengende har akkurat de samme rettighetene som norske borgere flest, og i Stortingsmelding 40 «Nedbygging av funksjonshemmende barrierer», er det nettopp selvstendighet, selvbestemmelse, individuelt tilrettelagte tilbud, stor grad av brukermedvirkning og valgfrihet som regjeringen mener skal gjennomsyre helse- og omsorgspolitikken. Så er det noen ganger at praktiseringen av politikken forandrer seg til det ugjenkjennelige på veien fra Oslo til Gjøvik...og sikkert også til andre deler av landet.

Husbanken må komme opp med alternative løsninger på tilskudd til utleieboliger i kommunene for mennesker med funksjonsnedsettelse for å snu trenden. Vi trenger i alle fall en statlig styring av boligtilskudd, slik at utviklingshemmedes liv ikke skal være prisgitt den enkelte kommunes økonomi når det gjelder bolig. Det må lages konkrete planer for at omsorgsmottakere skal kunne leve et liv i vanlige bomiljøer så langt det går.

Jeg tror de fleste mennesker ønsker seg et blandet nabolag. Ensidige bomiljøer med en «spesiell gruppe» mennesker, uansett kategori, er kjedelige og lite stimulerende. Vi har alle en jobb å gjøre her... ■

Utvikling kommer ut fire ganger i året og kan bestilles gratis på naku@hist.no

Bladet er for deg som yter tjenester til mennesker med utviklingshemning.

Du skal finne interessante reportasjer, debatter, råd og tips inne i bladet.

Utvikling gis ut av Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning (NAKU)

Hva ønsker du å lese mer om? Vi vil gjerne høre fra deg på naku@hist.no

Ta en titt på vår nettside:

 www.naku.no

På nettsiden naku.no kan du finne vår kunnskapsbank med nyttig stoff for deg som tjenesteyter. Her finner du artikler som omhandler temaene oppvekst og utdanning, arbeid og

aktivitet, kultur og fritid, hjem og miljø, helse og omsorg, familie og venner. På naku.no finner du også e-læringsprogram, rapporter og et alfabetiske søkeregister. Sidene skal oppgraderes i løpet av 2010.